

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΩΣΤΑ ΣΤΡ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

(Συνέχεια έκ του τεύχους 2, τόμου Θ')

56. Ο Λένιν: από την ούτοπία στον κρατικό καπιταλισμό

Δέν ξαίρουμε αν, τὸ 1918, ὁ Λένιν διάβαζε ἢ θυμόταν τὴ *Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου* τοῦ Hegel. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς κύριους λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Hegel ἀρνεῖται τὴν ἀρχὴ τῆς «αὐτοδιοίκησης τῶν παραγωγῶν», τὴν τόσο προσφιλεῖ στους προσταλινικοὺς μαρξιστές, θυμίζει πάρα πολὺ τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Λένιν τὸ 1918. Οἱ παραγωγοί, ἔλεγε ὁ Hegel τὸ 1821, «εἶναι ἀνίκανοι ν' ἀποκτήσουν μιὰ *συνοπτικὴ θεὰ*» πᾶνω στὴ διεθνῆ οἰκονομία: «*τις ἐξωτερικὰς περιστάσεις καὶ τοὺς μακρυνοὺς συνδυασμοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαρτῶνται ὀρισμένοι κύριοι κλάδοι τῆς βιομηχανίας*» (1). Πάνω σ' αὐτὸ στηριζόταν ὁ Hegel ὅταν ζητοῦσε τὴ σχετικὴ ὑποταγὴ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας στὴν κρατικὴ κηδεμονία καὶ τὴ γραφειοκρατικὴ καθοδήγηση. Ἀντίθετα, τὸ ἴδιο ἐπιχειρήματα χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ Λένιν γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴν πλήρη ὑποταγὴ καὶ τοῦ κράτους καὶ ὀλίκερης τῆς κοινωνίας σὲ μιὰ νέα ἱστορικὴ δύναμη, ποὺ τὴν ἀγνοοῦσαν καὶ ὁ Hegel καὶ ὁ Μάρξ, καὶ γιὰ τὴν ὁποία κανένας λόγος δέν γίνεται στὸ *Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση*: στὸ γραφειοκρατικὸ ἱεραρχημένο καὶ στρατιωτικὰ πειθαρχημένο «πρωτοποριακὸ» κόμμα.

Οἱ σοβαροφανεῖς φράσεις γιὰ τὴ σχέση τῆς κάθε παραγωγικῆς μονάδας πρὸς τὴν «παγκόσμια ἀγορὰ» σκοπὸ εἶχαν νὰ τονώσουν τὸ πληβιακὸ «σύμπλεγμα κατωτερότητας» τῶν ἐπαναστατημένων προλεταρίων. Τῶντι, ἡ βαρβαρικὴ ὑπεροψία καὶ μέθη τῆς αὐτοτιτοφορούμενης πρωτοπορίας θρεφόταν ἀπὸ μιὰ συστηματικὰ καλλιεργημένη «καχυποψία εἰσαγγελέα» (2) ὡς πρὸς τὶς δημιουργικὰς ἰκανότητες τῶν μαζῶν: ἔπρεπε πρῶτα νὰ παρουσιαστῇ ἡ ἀποτυχία τῆς ἐργατικῆς διαχείρισης σὰν μιὰ ἀτράνταχτη ἀπόδειξη τῆς ἱστορικῆς ἀνικανότητος τῆς ἐργατικῆς τάξης, γιὰ νὰ καταδειχθῇ ἐμμέσως ἡ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα τῆς γραφειοκρατικῆς καθοδήγησης. Ἔτσι π.χ. ἕνας τυπικὸς σύγχρονος «ἀριστερός» ἰδεολόγος, ὁ Maurice Dobb, δέν βλέπει αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς ἐργατικῆς διαχείρισης παρὰ σὰν μιὰ ἀπλῶς καὶ μόνο «*χαώδη* (elemental) *ἐποχὴ*», ποὺ τὸ

1) Hegel: *Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου* § 236.

2) Γιὰ νὰ ξαναθυμηθοῦμε τὴν πολεμικὴ τοῦ Τρότσκι κατὰ τοῦ Λένιν στίς παραμονὲς τοῦ 1905.

μόνο της αποτέλεσμα ήταν «*ή χαλάρωση της πειθαρχίας* μέσ' στα έργοστάσια (sic), ή πτώση της παραγωγής και ή εξέπλωση ανάμεσα στους εργάτες μιὰς *σεκταριστικής νοοτροπίας ιδιοκτητών* (sic), *άνικανων νά εννοήσουν τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου*» (1)!

Νά χαλαρώσει ή πειθαρχία μέσ' στα εργοστάσια, και μάλιστα σέ μιὰ περίοδο επαναστατικοῦ χάους : νά κάτι πού οί τωρινοί «προοδευτικοί» δύσκολα μποροῦν νά τὸ άνεχτοῦν (2)! 'Αλλά τὸ ν' αποδώσει κανείς τὴν πτώση τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς τοῦ 1918 στὴν «εργατικὴ διαχείριση», και ὄχι βέβαια στὸν ταπεινὸ και χυδαῖο λόγο τῆς ἐξάντλησης π.χ. ὄλων τῶν διαθέσιμων στόκ! —μιὰ τέτοια διαστρέβλωση τῆς πραγματικότητας μόνο ἕνας επαναστάτης «προοδευτικὸς» μπορεῖ νά τὴ διανοηθεῖ σήμερα! Μόνο τέτοιου εἶδους φιλόανθρωπα πνεύματα μποροῦν νά πιστεύουν ὅτι εἶναι «ἀριστεροί» και νά προσάπτουν στους επαναστατημένους εργάτες ὅτι δὲν μπόρεσαν *ἀμέσως* νά ὑψωθοῦν στὸ ὕψος τῆς «ἐπιστημονικῆς» κατανόησης τοῦ «συμφέροντος τοῦ συνόλου» (3) κι ὅτι ἀπόκτησαν μιὰ νοοτροπία μικρονοικοκυραίων. Οἱ πιὸ ἀντιδραστικοί κριτικοί τοῦ σοσιαλισμοῦ δὲν σκέφτηκαν ποτὲ νά χρησιμοποιήσουν τέτοια σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα γιὰ *ν' ἀποθαρρύνουν* τοὺς εργάτες. 'Αντίθετα, ὁ σημερινὸς «προοδευτικὸς» θὰ ὑπογράψει και μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὸ συμπέρασμα πού βγάζει ὁ Dobb ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τοῦ τόσο σύντομου ἄλλωστε και ἀνολοκλήρωτου πειράματος τοῦ 1918 : «*ή ἄμεση διαχείριση τῆς βιομηχανίας ἀπὸ τὸ συνδικάτο δὲν θὰ σήμαινε παρὰ τὴν ἀντικατάσταση τῆς σταθερῆς καθοδήγησης (steering hand) τοῦ κόμματος ἀπὸ τὴν ἀποκεντρωτικὴ κυριαρχία τῆς πολιτικῆς ἀμαθοῦς μάζας*» (4).

Εἶδαμε ὅτι στὸν τομέα τῆς εργατικῆς διαχείρισης, στὸ *μόνο* δηλαδή τομέα ὅπου ἡ εργατικὴ τάξη μποροῦσε *ἄμεσα* νά δώσει ἕνα δικὸ τῆς *σοσιαλιστικὸ* περιεχόμενο στὴν ἀντικαπιταλιστικὴ επανάσταση, ἡ ἀποτυχία τῆς επανάστασης ἦταν πλήρης και ἔδειχνε τὴν ὀρθότητα τῆς μενσεβικικῆς κριτικῆς κατὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ σοσιαλισμοῦ μὲ διατάγματα πάνω σέ μιὰ καθυστερημένη χώρα — ὅπως και τὴ σχετικὴ ἀνωριμότητα τῆς ρωσικῆς εργατικῆς τάξης. Ὁ Λένιν εἶναι ὁ πρῶτος πού ἀναγνώρισε αὐτὴ τὴν ἀνωριμότητα, ἀλλά στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο τὴν ἐρμήνευσε, ἀποδείχτηκε πολὺ πιὸ συντηρητικὸς ἀπὸ τοὺς πιὸ συντηρητικούς σοσιαλιστὸς μοκράτες. 'Αν, ὅπως λέει ὁ Τρότσκι, «*ή ἀρχικὴ ἀπόπειρα νά δημιουργηθεῖ ἕνα κράτος δίχως γραφειοκρατία σκόνταψε πρῶτ' ἀπ' ὅλα στὴν ἀπειρία τῶν μαζῶν, στὴν ἀνικανότητά τους ν' αὐτοδιοικηθοῦν*» (5), ὁ Λένιν

1) Maurice Dobb : "Ενθ. ἀν. σελ. 88—9.

2) Σχετικὰ μὲ τὴν «*πειθαρχία μέσ' στα εργοστάσια*» βλ. τίς σκέψεις τοῦ Engels πού ἀναφέραμε πιὸ πάνω § 46, σελ. 195, ὑποσημ. 1.

3) Συνήθως, μόνο μὲ ἀστυνομικὰ διατάγματα ὑψώνονται οἱ κυβερνῶντες σ' αὐτὸ τὸ «ἐπιστημονικὸ» ὕψος.

4) M. Dobb : "Ενθ. ἀν. σελ. 413.

5) Τρότσκι : op. cit. σελ. 82.

χρησιμοποίησε αυτή την «άπειρία» των μαζών — τη «δήθεν αμάθεια των μαζών», που ειρωνευόταν ο Μπουχάριν (1) — σαν ένα μόνιμο έπιχείρημα έναντιόν όλων των μορφών της δημοκρατίας. Οί σοσιαλδημοκράτες που άναγνωρίζαν την άναγκαιότητα μιās γραφειοκρατικής διαχείρισης, ζητούσαν τουλάχιστον να υποβάλουν τις κρατικοποιημένες έπιχειρήσεις στον έλεγχο ενός «Έργατικού Κοινοβουλίου». Άλλά για τον Λένιν έπρεπε να καταργηθεί όλοκληρωτικά κάθε μορφή έλέγχου. Αυτό που γινόταν μέσ' στο μυαλό του ήταν κάτι ανάλογο με την ψυχολογία ενός κυκλοθυμικού έρωτευμένου έφήβου που δέν βλέπει την πραγματικότητα παρά σαν ένα μεσοβέζικο συμβιβασμό ανάμεσα στο άπόλυτα καλό και το άπόλυτο κακό. Έφ' όσον ο άνθρωπος δέν είναι άγγελος, πρέπει νά'ναι σατανάς! Έφ' όσον δέν βρίσκεται ή ιδανική Βεατρίκη, δέν υπάρχει παρά ο άγοραίος έρωτας! Έφ' όσον το όνειρο της «προλεταριακής δημοκρατίας» είναι άπραγματοποίητο, δέν υπάρχει παρά μόνο ή δικτατορία. Έτσι όταν άναγκάστηκε να έγκαταλείψει το παιδαριώδες αίτημα της «έπιστροφής στην άρχέγονη δημοκρατία», ο Λένιν δέν σκέφτηκε ούτε μιá στιγμή ν' άναγνωρίσει τη *σχετική* άξια και τις «άνθρώπινες — πολύ ανθρώπινες» άρετές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και τοϋ κοινοβουλευτικού έλέγχου που με τέτοια λύσσα είχε άρνηθεί. Το νέο πρότυπό του δέν ήταν ούτε ή Παρισινή Commune, ούτε καν ο δυτικοευρωπαϊκός κοινοβουλευτισμός. Αυτή ή νεοσύστατη «δημοκρατία των σοβιέτ», που ο Λένιν την είχε κάπως πρόωρα όρισει σαν ένα Κράτος «*χωρίς άστυνομία, χωρίς στρατό, χωρίς γραφειοκρατία*», δέν έπρόκειτο ούτε να έπαναφέρει στη ζωή τη λαοκρατία της Commune, ούτε καν να ζητήσει να πραγματοποιήσει το τόσο δυσκολοκατόρθωτο άλλωστε ιδεώδες τοϋ κοινοβουλευτισμοϋ. Αυτό για το όποιο έπρόκειτο τώρα, ήταν να μπει το προλεταριάτο «*στη σχολή τοϋ γερμανικοϋ κρατικοϋ καπιταλισμοϋ, να εντείνει όλες του τις δυνάμεις για να τον άφομοιώσει, να χρησιμοποιήσει όλες τις δικτατορικές μεθόδους για να επιταχύνει τη μεταφύτευση τοϋ δυτικοϋ πολιτισμοϋ στη βάρβαρη Ρωσία, να μήν όπισθοχωρήσει μπρος στα βάρβαρα μέσα προκειμένου να καταπολεμήσει τη βαρβαρότητα*» (2)

Τί ήταν αυτός ο γερμανικός κρατικός καπιταλισμός;

α) Ο μύθος τοϋ «κρατικοϋ καπιταλισμοϋ»

Αυτός ο «γερμανικός κρατικός καπιταλισμός» που έξεθειάζε ο Λένιν, ήταν μιá έξτρεμιστική μορφή *στρατιωτικής κινητοποίησης της οικονομίας* που ο Hindenburg (με κύριο έμπνευστή τον Walter Rathenau) είχε έπιβάλει στη Γερμανία για να την κάνει να αντιμετώπισει τον οικονομικό άποκλεισμό κατά τη διάρκεια τοϋ πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

1) Βλ. πιο πάνω § 45, σελ. 190.

2) Λένιν: *Η άριστερή παιδαριωδία*, 1918. Ένθ. άν. II, 856.

Ἄξιζει μάλιστα νά σημειωθεῖ ὅτι αὐτὸ τὸ καθεστῶς τῆς *στρατιωτικοποίησης τῆς οἰκονομίας*, πού ὁ Λένιν εἶχε τὴν τρέλλα νά τὸ ταυτίσει σχεδόν μὲ τὸ «δυτικὸ πολιτισμὸς!», ὑπῆρξε ἐπίσης καὶ τὸ πρότυπο τῆς ἔθνικοσοσιαλιστικῆς Wehrowirtschaft: ὁ θαυμασμός τῆς στρατιωτικῆς efficiency δὲν εἶναι ἄλλωστε τὸ μόνον σημεῖο ὅπου συναντήθηκαν οἱ freres ennemis, μπολσεβίκοι καὶ ναζήδες.

Ὅπωςδὴποτε, δὲν εἶναι δυνατό νά μὴ ἀπορήση κανεὶς πού ὁ Λένιν, πού στὸ *Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση* ὄριζε τὸν κρατικὸ καπιταλισμὸν ὡς μιὰ παροξυστικὴ μορφή τῆς *«τετρατῶδους καταπίεσης τῶν ἐργαζομένων μαζῶν ἀπὸ τὸ Κράτος»* (1), τὸν θεωροῦσε, μερικoὺς μῆνες ἀργότερα, γιὰ *«προθάλαμο τοῦ σοσιαλισμοῦ»* (2).

Γιατί ἦταν ὁ «προθάλαμος» τοῦ σοσιαλισμοῦ; Γιατί ὑποτίθεται ὅτι παρίστανε τὸ non plus ultra τῆς καπιταλιστικῆς συγκέντρωσης! Ὁ Λένιν εἶχε πάρει τόσο πολὺ σοβαρὰ τὸ μυθολογικὸ σχῆμα τῆς ὀλοκληρωτικῆς κρατικῆς συγκέντρωσης τοῦ κεφαλαίου (3), ὥστε πίστευε ὅτι ὁ «κρατικὸς καπιταλισμὸς» εἶχε γίνει πραγματικότητα. Ὅλες οἱ θεωρίες τοῦ Λένιν καὶ τῶν μπολσεβίκων στὸ σημεῖο αὐτό, πρέπει νά κριθοῦν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν ψυχαναλυτὴ παρά ἀπὸ τὸν κοινωνιολόγο. Ὁ *φαντασιωκὸς* «κρατικὸς καπιταλισμὸς» πού περιγράφουν μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα δὲν εἶναι παρά ἡ ἵπαγο (μὲ τὴν ψυχαναλυτικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου) τοῦ καθεστώτος πού αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐπρόκειτο νά *πραγματοποιήσουν* λίγα χρόνια ἀργότερα. Ἔτσι τὸ 1926 ὁ Μπουχάριν ἔδινε μιὰ πρώτη προσεγγιστικὴ εἰκόνα τῆς συντελούμενης σοβιετικῆς πραγματικότητος, περιγράφοντας ἕναν ὑποθετικὸ «κρατικὸ καπιταλισμὸ» ὅπου *«ὄλη ἡ καπιταλιστικὴ τάξη θάχει ἐνωθεῖ μέσα σ' ἕνα ἐνιαῖο κράτος»* (τὸ «γενικὸ καρτέλ» τοῦ Hilferding) καὶ ὅπου *«θάχουμε νά κάνουμε μὲ μιὰ ὁργανωμένη (κι' ὄχι πιά ἀναρχοῦμενη) κοινωνία, παρ' ὅλον ὅτι ἡ ταξικὴ τῆς διάρθρωση θά εἶναι ἀνταγωνιστικὴ. Καὶ τότε παρ' ὄλη τὴν ὑποκατανάλωση τῶν μαζῶν, οἱ κρίσεις θάχουν ἐξαφανιστεῖ... καὶ ἡ κατανάλωση τῆς ἀρχουσας τάξης θάναί τὸ κίνητρο τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ παραγωγικοῦ σχεδίου»* (4)! Κι' ὁ ἴδιος ὁ Λένιν ἦταν τόσο ἀπόλυτα πεπεισμένος ὅτι αὐτὸς ὁ κρατικὸς καπιταλισμὸς ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖο στάδιο τῆς καπιταλιστικῆς συγκέντρωσης καὶ τὴν τελευταία λέξη τῆς «προόδου», ὥστε ἔβλεπε παντοῦ μιὰ ἀπέρριπτη συνωμοσία τῶν μικροαστῶν καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καπιταλισμοῦ *«πὺν ἔχουν συμμαχήσει καὶ παλεύουν ἀπὸ κοινοῦ, ταυτόχρονα, ἐναντίον τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ κρατικοῦ καπιταλισμοῦ»* (5).

Τέτοιες φαντασιώσεις δημιουργοῦσε ἡ λενινιστικὴ «ἐπιστήμη»! Πῶς

1) Λένιν : Ἔνθ. ἄν. II, 161.

2) Λένιν : Ἔπικείμενη καταστροφή κλπ., ἔνθ. ἄν. II, 857.

3) Βλ. μελέτη μας *Βιομηχανία καὶ Κοινωνία*, σελ. 22—23.

4) N. Bukharin : Der Imperialismus und die Akkumulation des Kapitals, σελ. 80—81.

5) Λένιν : Ἔνθ. ἄν. II, 862.

«είναι δυνατό να μη θυμηθούμε την περίφημη παραβολή του Nietzsche : «Πόσοι άνθρωποι δὲν χάθηκαν, γιατί πηγαίνοντας να βγάξουν ἀπὸ μέσα τους ἴδιους τους τοὺς δαίμονες, μπῆκαν οἱ ἴδιοι μέσ' στοὺς χοίρους» !

Ὁ «γερμανικός κρατικός καπιταλισμός» σὰν ὕστατο στάδιο τῆς μονοπωλιστικῆς συγκέντρωσης ἦταν μιὰ φενάκη. Στὴν πραγματικότητα, ὅπως γράφει ὁ F. Haussmann, «ἡ ἐκπληκτικὴ ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία ξεχάστηκε ἀμέσως μετὰ τὴ λήξη τοῦ πολέμου ὅλος αὐτὸς ὁ περίπλοκος μηχανισμός τῆς στρατιωτικῆς οικονομικῆς ὀργάνωσης, ἀποδεικνύει πόσο λίγο καιρὸς χρειάζεται γιὰ ν' ἀντικατασταθοῦν αὐτοὶ οἱ καταναγκαστικοὶ ὀργανισμοί, ποὺ τοὺς δημιούργησαν ὀρισμένες ἐξαιρετικὲς οικονομικο-πολιτικὲς συνθήκες, ἀπὸ ἄλλες κανονικὲς μορφὲς ὀργάνωσης» (1).

Ἄλλὰ ὁ Λένιν ποὺ πίστευε ὅτι εἶχε περάσει ἀνεπιστρεπτὴ ἡ φάση τοῦ ἰδιωτικοῦ καπιταλισμοῦ, δὲν ἀμφέβαλε οὔτε μιὰ στιγμή ὅτι ὁ «κρατικός καπιταλισμός» ἦταν ὁ «προθάλαμος τοῦ σοσιαλισμοῦ». Γιατί ; Γιατί «ὁ σοσιαλισμός εἶναι ἀδύνατος χωρὶς μιὰ μεθοδικὴ ὀργάνωση, ρυθμισμένη ἀπὸ τὸ Κράτος (2) κι' ἐπιβάλλουσα σὲ δεκάδες ἐκατομμύρια (sic) ἀνθρώπους τὴν αὐστηρὴ τήρηση ἑνὸς ἐνιαίου κανόνα στὴν παραγωγή καὶ τὴ διανομὴ τῶν προϊόντων» (3).

Μπρὸς σὲ κάτι τέτοιες δηλώσεις, εἶναι δύσκολο ν' ἀντισταθοῦμε στὸν πειρασμὸ νὰ ὑπενθυμίσουμε τὴν πολεμικὴ τοῦ Λένιν κατὰ τοῦ Kautsky : ὅσο «διεφθαρμένος» κι' ἂν ἦταν ἀπὸ τὴ «δεισιδαίμονα λατρεία τοῦ κράτους καὶ τοῦ γραφειοκρατισμοῦ» !, ὁ «ἀποστάτης» Kautsky δὲν εἶχε φτάσει ποτὲ στὸ σημεῖο νὰ ὑποστηρίξει ὅτι ἡ στρατιωτικοποίηση τῆς οικονομίας ἔπρεπε νὰ θεωρηθεῖ καὶ νὰ εὐαγγελισθεῖ ὡς ὁ «προθάλαμος τοῦ σοσιαλισμοῦ» ! Ἄν ἡ συγκέντρωση τῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι μιὰ ἀναγκαῖα προϋπόθεση τοῦ σοσιαλισμοῦ (4), ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε ὀρθολογικῆς ὀργάνωσης τῆς οικονομίας, τότε οἱ γιγαντιαῖες ἀμερικανικὲς ἐπιχειρήσεις, τοῦ εἶδους τῆς General Electric, ἔχουν πολὺ περισσότερους καὶ βασιμότερους τίτλους γιὰ νὰ θεωρηθοῦν ὡς ὁ «προθάλαμος τοῦ σοσιαλισμοῦ» ἀπὸ τὸ ἐφήμερο, τεχνητὸ, οικονομικὰ ἀνυπόστατο σύστημα τῆς πολεμικῆς κινητοποίησης τῆς καΐζερικῆς οικονομίας. Ἄλλὰ, στὸν Λένιν, ἡ εἰκόνα—ἡ καθαρὰ μυθολογικὴ (5)—τῆς ὑποταγῆς τῶν «δεκάδων ἐκατομμυρίων» ἀνθρώπων σ' ἓνα ἐνιαῖο Diktat, ἀντιστοιχοῦσε μᾶλλον σὲ

1) F. Haussmann : Konzerne und Kartelle in Zeichen der Wirtschaftslenkung, 1938, σελ. 41.

2) Τὸ κράτος ποὺ ὑποτίθεται ὅτι ἐπρόκειτο νὰ αὐτοεξαφανιστεῖ !

3) Λένιν : Ἡ ἀριστερὴ παιδαγωγία, 1918, ἐνθ. ἀν. II, 855.

4) Ἡ γιὰ νὰ μιλήσουμε τὴ μυθολογικὴ γλῶσσα τοῦ Λένιν : «ὁ σοσιαλισμός δὲν εἶναι παρὰ ὁ ἄμεσος διάδοχος τοῦ μονοπωλιστικοῦ κρατικοῦ καπιταλισμοῦ». Ἐνθ. ἀν. II, 857.— Αὐτὴ εἶναι ἡ «οικονομικὴ» ἐρμηνεία τῆς ἐπιβολῆς τοῦ «σοσιαλισμοῦ» στὴν... Ἀλβανία, τὴ Γιουγκοσλαβία, τὴν Κίνα, κ.ο.κ. !!

5) Μυθολογικὴ ὡς πρὸς τὶς ἀνεπιτυγμένες καπιταλιστικὲς χῶρες, ἡ εἰκόνα αὐτὴ ἦταν μιὰ τραγικὴ εἰρωνεία προκειμένου γιὰ τὴ σοβιετικὴ οικονομία τοῦ καιροῦ τοῦ Λένιν.

μιὰ ψυχολογική αντίδραση κατά τῆς μιζέριας καί τοῦ χάους πού βασίλευε στὸν ἀπέραντο αὐτὸ τόπο, πού ὄλη του ἡ οἰκονομική διάρθρωση εἶχε ἐντελῶς ἀποσυντεθεῖ ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια πολέμου καί ἀναρχίας, καί πού πορευόταν ἤδη ὀλοταχῶς πρὸς τὸν ἐμφύλιο πόλεμο.

Οἱ ἐργάτες ἐγκατέλειπαν τὰ ἐργοστάσια, πού ἀργοῦσαν ἐλλεῖψει πρῶτων ὑλῶν, καί τίς πόλεις, ὅπου δὲν ἔβρισκαν τίποτε νὰ φᾶνε! Κι' ὁ Λένιν ὄνειρευόταν τὸ «μονοπωλιστικὸ κρατικὸ καπιταλισμὸ» καί τῇ θαυματουργῇ του ἱκανότητά νὰ κάνει τίς «δεκάδες ἑκατομμύρια» τῶν προλεταρίων νὰ ὑπακούουν σάν ἕνας ἄνθρωπος στίς νιρεκτίβες τῶν ἀνῶτερων τους! Ἐπὶ πλέον ὁ θαυμαστής τῆς «σχολῆς τοῦ ἐργοστασίου» πού ἀπὸ ἀνέκαθεν ἦταν ὁ Λένιν⁽¹⁾, δὲν μποροῦσε νὰ μείνει ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὴν αὐτὰ τῆς δύναμης πού περιβάλλει τὴν εἰκόνα τῆς στρατιωτικῆς κινητοποίησης τῆς βαρειᾶς βιομηχανίας!

Ἐπομένως, ὁ μῦθος τοῦ «γερμανικοῦ κρατικοῦ καπιταλισμοῦ» — «τελευταίου» σταδίου τῆς καπιταλιστικῆς συγκέντρωσης, ἐπιβαλλόταν τώρα μὲ τὴν αὐστηρότητα μιᾶς θρησκευτικῆς ἐντολῆς: *«Νὰ μαθητέψουμε τώρα στὴ σχολῆ τῶν Γερμανῶν! Ναι, στὴ σχολῆ τῶν Γερμανῶν! Γιατί συμβαίνει οἱ Γερμανοὶ νὰ ἐνσαρκώνουν σήμερα —μαζὶ μὲ τὸν πιὸ ἀγριοῦ ἱμπεριαλισμὸ— καί τίς ἀρχὲς τῆς ὀργάνωσης, τῆς πειθαρχίας καί τῆς ἀμονικῆς (sic) συνεργασίας πάνω στὴ βάση τῆς μοντέρνας μηχανοποιημένης βιομηχανίας»*⁽²⁾.

Δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορά στὴν ἱστορία πού τὸ ρωσικὸ χάος συνάντησε τὴν πρωσικὴ πειθαρχία. Ἀλλὰ τούτῃ τῇ φορά, δὲν ἐπρόκειτο ἀπλῶς γιὰ τὸ ρωσικὸ κράτος νὰ ἐπιβάλλει ἐπὶ ποινῇ μαστιγώσεως στοὺς ὑπὸ κότες του νὰ κόψουν τίς γενειάδες τους καί νὰ πάψουν νὰ φοροῦν ταταρικές ἐνδυμασίες, ἢ νὰ ταυτίσει τὸ «δυτικὸ πολιτισμὸ» μὲ τοὺς γρεναδιέρους τοῦ βασιλῆα δεκανέα. Τὸ φάντασμα τοῦ «προλεταριακοῦ κρατικοῦ καπιταλισμοῦ» σκοπὸν εἶχε νὰ δικαιώσει στὰ μάτια τοῦ προλεταριάτου τὴν ἐπιστροφή στίς παμπάλαιες αὐτοκρατικές μεθόδους διαχείρισης τῶν ἐπιχειρήσεων, καί νὰ δώσει μιὰ «ἐπιστημονικὴ» ὄψη στὴν ἀνάγκη νὰ σταματήσει ἡ «ἀναρχικὴ» ἐπέμβαση τῆς ἐργατικῆς μάζας καί ν' ἀποκατασταθεῖ ἀπρόσβλητη καί ἀδιαμφισβήτητη ἡ ἐξουσία τῶν ἡγετῶν τῶν ἐπιχειρήσεων.

β) Ἡ παλινὸρθωση τοῦ «δεσποτισμοῦ τοῦ κεφαλαίου»

Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπιστημονικοφανὴς φρασεολογία δὲν ἦταν παρὰ ἡ αἰθέρια ὄψη τῆς ἐγκατάλειψης τῶν οὐτοπικῶν σχεδίων, πού ἔδιναν στοὺς μπολσεβίκους τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ἦταν οἱ μόνοι «ἀντιπρόσωποι» τοῦ προλεταριάτου. Ἡ ἐποχὴ τῶν φράσεων εἶχε παρέλθει ἀνεπιστρεπτεῖ:

1) Γιά τίς ἀντιλήψεις τοῦ Λένιν σχετικά μὲ τὴ «σχολῆ τοῦ ἐργοστασίου», βλ. πρὸ πάνω § 28 (σελ. 77—78).

2) Λένιν: *Τὸ κύριο καθήκον τῶν ἡμερῶν μας*. Ἐνθ. ἀν. II, 368.

Μιά σκληρή ανάγκη απαιτούσε «να υποταχτεί η θέληση των μυριάδων στη θέληση του ηγέτη» της επιχείρησης (1). «Για το συμφέρον του σοσιαλισμού, διακήρυσε τώρα ο Λένιν, η επανάσταση απαιτεί από τις μάζες να τηρούν μιά ανεπιφύλακτη υπακοή στη θέληση των ηγέτων της παραγωγής» (2). Κι' αυτή η ανεπιφύλακτη υπακοή, πρόσθετε ο Λένιν πλειοδοτώντας στις παρατηρήσεις του Κάουτσκι που αναφέραμε πιο πάνω (3) και που με τέτοιο πάθος τις είχε καταπολεμήσει ένα χρόνο νωρίτερα, «είναι διπλά και τριπλά απαραίτητη στους σιδηροδρόμους» (4)!

Όπως είδαμε, ο Κάουτσκι υποστήριζε ότι στις επιχειρήσεις αυτές όπου, όπως π.χ. στους σιδηροδρόμους, η πλήρης εργατική διαχείριση ήταν ανεφάρμοστη, ο σοσιαλιστικός ανασχηματισμός των παραγωγικών σχέσεων θα έκφραζόταν με τη δημιουργία ενός «εργατικού κοινοβουλίου», που θα κρατούσε κάτω από τον άγρυπνο έλεγχο του το διευθυντικό γραφειοκρατικό μηχανισμό. Είδαμε επίσης την ιερή αγανάκτηση που ένοιωθε ο Λένιν μπρός στο μετριοπαθές αυτό πρόγραμμα και τον «κολοβωμένο» και «ενούχιωμένο» από τις κοινοβουλευτικές «προλήψεις» δημοκρατισμό του Κάουτσκι. Άλλα όταν ήρθε η ώρα του να καταλάβει ότι η πλήρης εργατική διαχείριση ήταν ένα δημαγωγικό σύνθημα χωρίς καμιά πιθανότητα πρακτικής εφαρμογής, ο Λένιν δεν σκέφτηκε ούτε μιά στιγμή ν' αναθεωρήσει τις αντιλήψεις του για την «κολοβωμένη» δημοκρατία του κοινοβουλευτισμού. Η εργατική διαχείριση της παραγωγής ήταν προσωρινά ή για πάντα ανεφάρμοστη: ο «εργατικός έλεγχος» ήταν το μόνο αντίβαρο που η εργατική τάξη μπορούσε ν' αντιτάξει στην απολυταρχική έξουσία των νέων εργοδοτών. Και στο σημείο αυτό, ο Λένιν έπαυε να είναι τόσο αποφθεγματικός όσο ήταν πριν: ο εργατικός έλεγχος σήμαινε τώρα μιά τέτοια «ρήξη με τις συνήθειες του παρελθόντος» ώστε «μόλις και μετά βίας αρχίζει να διεισδύει μέσ' στη ζωή και τη συνείδηση των μεγάλων μαζών του προλεταριάτου» (5).

Μιά άληθινή πραγματοποίηση του εργατικού έλέγχου, δηλαδή η άπλη εφαρμογή της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και της αρχής της διάκρισης των εξουσιών μέσα στη διαδικασία της παραγωγής, ήταν ένα τόσο μακρὰς πνοής έργο, ώστε η παλινόρθωση της ιεραρχίας και της παλαιάς «πειθαρχίας» μέσα στις παραγωγικές σχέσεις έκανε έπιτακτική την ανάγκη της «πάλης κατά των γραφειοκρατικών παραμορφώσεων της σοβιετικής οργάνωσης» (6). Δεν είχαν περάσει πάνω από έξη μήνες από

1) Λένιν: *Τά άμεσα καθήκοντα της σοβιετικής έξουσίας*. Ένθ. άν. ΙΙ, 398.

2) Λένιν: Ένθ. άν. ΙΙ, 399.

3) Βλ. πιο πάνω § 48 δ (σελ. 218—220).

4) Όπως θα δοϋμε άργότερα, το συνδικάτο των σιδηροδρομικών, όπου πλειοψηφούσαν οι «άριστεροι σοσιαλ-επαναστάτες», έδειχνε μιά ιδιαίτερη προθυμία να πραγματοποιήσει το πρόγραμμα του ... Λένιν.

5) Λένιν: Ένθ. άν. ΙΙ, 399.

6) Λένιν: Ένθ. άν. ΙΙ, 404.

την κατάληψη της εξουσίας, και ή επανάσταση αυτή που είχε βάλει σκοπό νά καταλύσει τὸ κράτος, ἀντιμετώπιζε ἤδη τὴν πιθανότητα τῆς «γραφειοκρατικῆς παραμόρφωσῆς» τῆς.

Ποιὸ ἦταν τὸ ἀντίδοτο πού πρότεινε ὁ Λένιν; Ἐπιφανῶς ἦταν ἀσθενέστερο ἀπὸ τὸν «κοινοβουλευτισμὸ» τοῦ Κάουτσκι: Δὲν ἐπρόκειτο πιά νά εἰσαχθεῖ ὁ δημοκρατικὸς ἔλεγχος μέσ' στὴν οἰκονομία, ἀλλὰ νά τονωθεῖ «τὸ δημοκρατικὸ πνεῦμα τῶν ἐργαζομένων μαζῶν ὅπως φανερώναται στὰ συλλαλητήρια καὶ τὶς μαζικὲς συγκεντρώσεις, ἀνάθεκτο κι' ὑπερεκχειλιζον σὰν ἓνας ἀνοιξιάντικος χεῖμαρρος»⁽¹⁾ καὶ νά «συζευχθεῖ μὲ μιὰ σιδηρὰ πειθαρχία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐργασίας, μὲ μιὰ ἀπόλυτη ὑποταγὴ τῶν ἐργαζομένων στὴν προσωπικὴ θέληση τῶν σοβιετικῶν ἡγετῶν».

Ἡ ἐντυπωσιακὴ αὐτὴ διατύπωση φανερώναί τὴ σύγχυση πού βασιλευε τόσο στὰ πνεύματα, ὅσο καὶ στὰ πράγματα. Πραγματικά, ὅσο σαφῆς εἶναι ἡ ἔννοια τῆς «σιδηρᾶς πειθαρχίας» καὶ τῆς ὑποταγῆς τῶν ἐργαζομένων στὴν «προσωπικὴ δικτατορία» τῶν νέων ἐργοδοτῶν, τόσο ἀσαφῆς καὶ ἀπὸ κάθε ἄποψη ἐπικίνδυνη εἶναι αὐτὴ ἡ ταύτιση τοῦ «δημοκρατικοῦ πνεύματος», μὲ τὴν ὄντως ἐνθουσιώδη, ἀν' ὄχι ἑξαλλη, ἀλλὰ πάντως χαώδη ἀτμόσφαιρα πού βασιλευε στὰ συλλαλητήρια καὶ τὶς μαζικὲς συγκεντρώσεις.

Αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ὁ ἐπαναστατικὸς ἐνθουσιασμὸς δὲν ἔχει παρὰ μακρυνῆς σχέσεις μὲ τὸ «δημοκρατικὸ πνεῦμα». Ρίχνοντας ἔξω ἀπὸ τὴ δρᾶση, ὅλα τὰ ἄτομα πού ἀγωνίζονται νά κρατήσουν μιὰ νηφάλια πολιτικὴ συνείδηση, ὁ μαζικὸς ἐνθουσιασμὸς μπορεῖ ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ λογικὴ νά παρασύρει καὶ νά ρίξει τὶς μάζες στὴ δουλεία καὶ τὴν καταπίεση: ὅλα τὰ καισαρικὰ κινήματα, ἀπὸ τὰ πιὸ ἀρχαία ὡς τὰ πιὸ μοντέρνα, ἐκφράζουν, στὸ πλάνο τῆς μαζικῆς ψυχολογίας, αὐτὴ τὴ μεταμόρφωση καὶ τὸν ἐκφυλισμὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἐνθουσιασμοῦ σὲ ὑστερικὴ μεσσιανοπληξία. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅσο πιὸ μαζικὰ εἶναι, τόσο πιὸ ἀνελεύθερα καὶ καταπιεστικά κινδυνεύουν νά γίνουν.

Αὐτὸ τὸ ἤξερε πολὺ καλά ὁ ἴδιος ὁ Λένιν ὅταν ἔλεγε ὅτι «τὸ δρᾶμα τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ παρελθόντος εἶναι ὅτι πολὺ λίγο καιρὸ κρατοῦσε αὐτὸς ὁ ἐπαναστατικὸς ἐνθουσιασμὸς τῶν μαζῶν πού συντηροῦσε τὴν ψυχικὴ τους ἔνταση καὶ τοὺς ἔδινε τὴ δύναμη ν' ἀντισταθοῦν στὰ στοιχεῖα τῆς ἀποσύνθεσης»⁽²⁾. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ κατάλαβε πολὺ καλύτερα, λίγο προτοῦ γίνεῖ ὁ ἴδιος θύμα τῆς προφητείας του ὁ Saint-Just ὅταν ρωτοῦσε: «On parle de la hauteur de la révolution? Qui la fixera cette hauteur? Elle est mobile: il fut des peuples qui tombèrent de plus haut»⁽³⁾. Καὶ γιὰ νά ποῦμε τὴν ἀλήθεια, αὐτὸ τὸ «δημοκρατικὸ πνεῦμα», πού ὁ Λένιν τὸ ἐβλεπε ν' ἀνθίζει στὰ συλλαλητήρια καὶ πού οἱ διάδοχοί του ἐπρόκειτο νά τοῦ

1) Λένιν: Ἐνθ. ἀν. II, 401.

2) Λένιν: Ἐνθ. ἀν. II, 394.

3) Saint-Just: Oeuvres (1946), σελ. 297.

δώσουν την ανώδυνη μορφή φολκλορικών πανηγυριών (όπου οι χαφιέδες κυκλοφορούν με τοπικές ένδυμασίες!), φανερώνεται πολύ περισσότερο μέσα στη νηφάλια προσωπική σκέψη παρά μέσα στον έξαλλο μαζικό ένθουσιασμό. Όταν μιλάει κανείς για το «δημοκρατικό πνεύμα» πρέπει να σκέφτεται πολύ περισσότερο τον Montesquieu παρά τον Saint-Just— και περισσότερο από κάθε άλλον, τον Locke, τον πατέρα του δυτικού φιλελευθερισμού, που έβαλε στο Δοκίμιό του για την ανθρώπινη νόηση ένα ολάκερο κεφάλαιο «περι του ένθουσιασμού» για να κάνει τους συμπατριώτες του να καταλάβουν τους κινδύνους που κυφορούσε ο έξαλλος φανατισμός των όπαδων του Cromwell.

Όπωςδήποτε, ο Λένιν πίστευε ότι μπορούσε να παντρέψει το νερό με τη φωτιά και να συνδυάσει την έπιβολή μιας πρωσικού τύπου στρατιωτικής πειθαρχίας μέσ' στα έργοστάσια με τον «άνοξιάτικο χείμαρρο» της λαϊκής μέθης. Από τη μια μεριά, λέει ο Λένιν, «πρέπει να κηρυχθούμε με τον πιο αποφασιστικό τρόπο υπέρ της έπιβολής μιας Ισχυρής και άνηλεως εξουσίας, μιας προσωπικής δικτατορίας μέσ' στη διαδικασία της παραγωγής» (1). Κι' από την άλλη μεριά, πρέπει να εφεύρουμε τις «πιο πολυποικίλες μορφές έλέγχου από τα κάτω, για να εξαφανίσουμε κάθε δυνατότητα παραμόρφωσης της σοβιετικής εξουσίας, για να ξεριζώσουμε μια φορά και για πάντα κάθε γραφειοκρατικό ζιζάνιο».

Πώς ήταν δυνατόν να ταιριαστεί ή αρχή της «Ισχυρής και άνηλεως προσωπικής δικτατορίας» των ήγετων των «σοσιαλιστικών» έπιχειρήσεων με την αρχή του δημοκρατικού «έλέγχου από τα κάτω»; Ένα τέτοιο *pariase de raison* δέν έπρόκειτο να βαστάξει πολύ καιρό: όπωςδήποτε δέν μπορούσε να πραγματοποιηθεί παρά υπό την προϋπόθεση ότι αυτές οι «πολυποικίλες» μορφές του εργατικού και γενικότερα του δημοκρατικού έλέγχου θα έπαυαν να μένουν στο χαρτί, θα κατέβαιναν από τον υπερουράνιο τόπο των διαταγμάτων, που σ' όλη αυτή την περίοδο όπως τ' όμολογούσε ο ίδιος ο Λένιν, «ήταν μια μορφή προπαγάνδας» (2)!, θα έנסαρκώνονταν μέσ' στην πραγματικότητα, όχι σαν άφηρημένες γενικότητες, αλλά σαν συγκεκριμένα πρακτικά μέτρα. Αλλά, δυστυχώς, ο Λένιν απέφυγε συστηματικά να όνομάσει καν έστω και μια από τις «πολυποικίλες» μορφές του έλέγχου από τα κάτω: είχε περάσει πια άνεπιστρεπτι ο καιρός όπου άναθεμάτιζε τους σοσιαλδημοκράτες γιατί λησμονούσαν ν' αναφέρουν τα μέτρα «που ο Μάρξ και ο Ένγκελς έχουν λεπτομερώς μελετήσει» για να κάνουν αδύνατη την άναγέννηση της γραφειοκρατίας μέσα στην προλεταριακή δημοκρατία (3).

Στο μέτρο που πέραγε ο έπαναστατικός ένθουσιασμός και διαλύονταν τα σύννεφα της δημαγωγίας, της προπαγάνδας και της αύταπά-

1) Λένιν: Έ.θ. άν. II, 404-5.

2) Λένιν: Πολιτική Εισήγηση στο 16ο συνέδριο του Κ.Κ. (1922). Έ.θ. άν. II, 977.

3) Βλ. πιο πάνω § 48 (σελ. 219).

της, τὸ λενινιστικὸ πρόγραμμα ἐξανεμιζόταν: στὴ θέση τῶν οὐτοπικῶν διακηρύξεων, δὲν ἔμενε πιά παρὰ μιὰ ἰδέα, πού θάλεγε κανεὶς ὅτι ἦταν παρμένη ἀπὸ κάποια παμπάλαια, ἀντιδραστικὴ καὶ ἀντισοσιαλιστικὴ μπροσούρα καὶ πού ὅμως ἐπιβαλλόταν σὰν ἓνα ἀποφασιστικὸ ἄρθρο πίστεως τῆς νέας ὀρθοδοξίας: ἡ ἰδέα τῆς «προσωπικῆς δικτατορίας» πού «ἀνηλεῶς» ἔπρεπε ν' ἀσκήσουν οἱ νέοι ἡγέτες τῆς παραγωγῆς πάνω στὸ πλῆθος τῶν προλεταρίων.

Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει ἀμέσως νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὁ Λένιν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ γιὰ μετριοπαθῆς ἂν παραβληθεῖ μὲ τὸν Ἀριθμὸ 2 τοῦ καθεστώτος: τὸν Τρότσκι.

57. Ὁ Τρότσκι πρὸ σταλινικὸς ἀπὸ τὸν Ἰτάλιν

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πού γινόταν ὀλοένα καὶ πιὸ φανερὸ ὅτι μόνο ἡ ἀναζωογόνηση τοῦ δημοκρατικοῦ ἐλέγχου ἦταν σὲ θέση νὰ ἐξουδετερώσει τὸν κίνδυνο τοῦ γραφειοκρατικοῦ ἐκφυλισμοῦ τῶν κατ' ὄνομα σοσιαλιστικῶν θεσμῶν τῆς κρατικοποιημένης οἰκονομίας, ὁ μὲν Λένιν ἐξομώωνε τὴν «πολεμικὴ οἰκονομία» μὲ τὸ «δυτικὸ πολιτισμὸ», ὁ δὲ Τρότσκι, ζητοῦσε οὔτε λίγο οὔτε πολὺ νὰ «στρατιωτικοποιηθοῦν» τὰ ἐργατικά συνδικάτα καὶ νὰ ἐπιβληθεῖ σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς παραγωγῆς, κοὶ ἰδίως στὰ ἐργοστάσια καὶ τὶς μεταφορές, ἓνα καθεστῶς στρατιωτικῆς κινητοποίησης καὶ πειθαρχίας, πού θύμιζε πολὺ περισσότερο τὶς «στρατιωτικὲς ἀποικίες» τοῦ Ἀρακτσέγιεφ, τοῦ πολὺ ἀντιδραστικοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', παρὰ τὴν «αὐτοδιοίκηση τῶν παραγωγῶν» τῶν σοσιαλιστικῶν μανιφέστων.

α) Ὁ μιλιταρισμὸς τοῦ Τρότσκι

Τὸ ὅτι ὁ Τρότσκι, αὐθεντικὸς ἐπαναστάτης, ὑποστήριζε μιὰ τέτοια «μιλιταριστικὴ» ἄποψη, δείχνει τὸ πόσο εἶχε στρατιωτικοποιηθεῖ ἡ νοστροπία τῶν ἡγετικῶν μπολσεβικικῶν κύκλων καὶ τὸ πόσο σωστὴ εἶναι ἡ θέση πού ὑποστήριξε ὁ ἴδιος ὁ Τρότσκι, δεκαπέντε χρόνια ἀργότερα, γιὰ τὸ ρόλο πού ἔπαιξε αὐτὴ ἡ στρατιωτικοποίηση πάνω στὸ σχηματισμὸ καὶ τὴν ἀποκρυστάλλωση τῆς γραφειοκρατικῆς τάξης: *«Αὐτοὶ πού διοικοῦσαν στὸ στρατό, γράφει ὁ Τρότσκι, πῆραν τὶς πιὸ σπουδαῖες θέσεις στὰ τοπικὰ σοβιέτ, στὴν παραγωγή, στὰ σχολεῖα καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ ἐπιβάλλουν παντοῦ τὸ καθεστῶς πού τοὺς εἶχε κάνει νὰ νικήσουν στὸν ἐμφύλιον πόλεμο. Οἱ μάζες σιγά-σιγά ἐκτοπίστηκαν παντοῦ ἀπὸ τὴν πραγματικὴ συμμετοχὴ στὴν ἐξουσία»* (*).

Αὐτὴ ἡ παρατήρηση εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅτι ὀφείλεται στὸν Τρότσκι, ἀρχηγὸ τότε τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ καὶ κύριον θεωρητικὸ τῆς ἐπιβολῆς στρατιωτικῶν μεθόδων πάνω στὸ σύνολο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς! Τὸ μόνο δυστύχημα εἶναι ὅτι τὸ 1920 ὁ Τρότσκι δὲν

1) Λ. Τρότσκι: *Ἡ προδομένη Ἐπανάσταση*, σελ. 111.

φαινόταν κὰν νὰ ὑποψιάζεται ὅτι τὸ μιλιταριστικὸ καθεστῶς ποὺ εἶχε ἤδη πραγματοποιήσει καὶ ποὺ ζητοῦσε νὰ ὀλοκληρώσει, ἐπρόκειτο νὰ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸν πλήρη ἐκτοπισμὸ τῶν μαζῶν ἀπὸ κάθε «πραγματικὴ συμμετοχὴ στὴν ἐξουσία». Καὶ τὸ πιὸ περίεργο εἶναι ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μπολσεβίκους ποὺ ἀνησυχοῦσαν τότε γιὰ τὴν ἀντιδημοκρατικὴ καὶ στρατοκρατικὴ ὄψη ποὺ ἔπαιρνε ἡ νεοσύστατη σοβιετικὴ ἐξουσία ἦταν ὁ... Στάλιν. «Τὸ 1917, ἔλεγε ὁ Στάλιν, θέλαμε νὰ πραγματοποιήσουμε μιὰ κοινωνία χωρὶς γραφειοκρατία, μιὰ κοινότητα, ἕνα ἐλεύθερο συνεταιρισμὸ τῶν ἐργαζομένων... Ἀπέχουμε πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ πραγματοποιήσουμε αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες... Αὐτὸ ποὺ μᾶς χρειάζεται γιὰ ν' ἀπελευθερώσουμε τὸ κράτος ἀπὸ τὰ γραφειοκρατικὰ στοιχεῖα, εἶναι μιὰ ὕψηλὴ πολιτιστικὴ στάθμη τοῦ λαοῦ, κί' ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, μιὰ πλήρως ἀσφάλεια καὶ μιὰ εἰρηνικὴ ἀτμόσφαιρα γύρω μας *γιὰ νὰ μὴν χρειάζομαστε πιά νᾶχουμε ἕνα σημαντικὸ στρατιωτικὸ μηχανισμὸ ποὺ νὰ ἐπιβάλλεται πάνω σ' ὅλους τοὺς ἄλλους κυβερνητικοὺς θεσμοὺς*...» (1).

Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ Κύριος ὑπαίτιος γιὰ τίς γραφειοκρατικὲς παραμορφώσεις τοῦ σοβιετικοῦ κράτους, ἦταν τὸ στρατοκρατικὸ πνεῦμα ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ τοῦ «πολεμικοῦ κομμουνισμοῦ»: αὐτὴ ἦταν ἡ ἄποψη τοῦ Στάλιν! Καὶ καθὼς ὁ μέλλων στρατάρχης καὶ Πατέρας τῶν Λαῶν δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ θεωρηθεῖ γιὰ ὑπέρμαχος τοῦ δημοκρατισμοῦ, εὐκόλα διαβλέπει κανεὶς τὸν κύριον στόχον αὐτῶν τῶν ὑπαινιγμῶν: τὸν Τρότσκι.

Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ ὑπαινιγμοὶ δὲν ἦταν διόλου ἀβάσιμοι: ἀπ' ἐξαρχῆς οἱ μπολσεβίκοι ἀναγνώρισαν τὸν κίνδυνον μιᾶς «βοναπαρτιστικῆς» παρεκτροπῆς τῆς ὀκτωβριανῆς ἐπανάστασης, κί' ὁ μόνος ποὺ μποροῦσε νὰ διεκδικήσει τὸ ρόλον τοῦ Βοναπάρτη ἦταν ὁ δημιουργὸς καὶ ὁ ἐμψυχωτὴς τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ.

Οἱ ἀπόψεις ποὺ ὑποστήριξε ὁ Τρότσκι στὸ τρίτον Συνέδριον τῶν Συνδικατῶν (6—15 Ἀπριλίου 1920) καὶ στὸ βιβλίον του «*Τρομοκρατία καὶ Κομμουνισμὸς*» (1920), εἶναι ἤδη ἐνδεικτικὲς γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ μεταμόρφωση τοῦ πρώην Προέδρου τοῦ Σοβιὲτ τῆς Πετρούπολης.

6) Ὁ Τρότσκι θεωρητικὸς τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ

Πρὶν ἀπὸ τὸ 1917, οἱ μπολσεβίκοι ὑπόσχονταν νὰ καταργήσουν τὸ μόνιμον στρατὸ μὲ τὴν ἱεραρχικὴ καὶ συγκεντρωτικὴ του διάρθρωση. Ἄν εἶχαν ἐφαρμόσει τίς ὑποσχέσεις τους, ἡ ἐξουσία τους δὲν θὰ διακοῦσε πάνω ἀπὸ μερικὸς μῆνας. Ὁ πρώτος ποὺ τὸ κατάλαβε εἶναι ὁ Τρότσκι, ποὺ ἀφιέρωσε ὅλες του τίς δυνάμεις στὴ δημιουργίαν ἐνὸς αὐστηρὰ συγκεντρωμένου, ἱεραρχημένου καὶ πειθαρχημένου στρατοῦ—πρᾶγμα ποῦ, ὅπως θὰ δοῦμε, δὲν μπόρεσε νὰ τὸ κάνει παρὰ παλεύοντας τόσο ἐναντίον τῆς λεγόμενης «στρατιωτικῆς ἀντιπολίτευσης», ὅσο καὶ ἐναντίον

1) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Isaac Deutscher: Staline, σελ. 212.

όρισμένων στελεχών του κόμματος, όπως π.χ. ο Στάλιν. "Όταν η συντριβή των λευκών έδειξε την αποτελεσματικότητα της οργάνωσης που δημιούργησε κυριολεκτικά έκ του μηδενός, ο Τρότσκι σκέφτηκε να χρησιμοποιήσει τις ίδιες αυταρχικές στρατιωτικές μεθόδους για να λύσει τα τεράστια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που έθετε η χαώδης κατάσταση στην οποία βρισκόταν τότε η Ρωσία. "Όλοι οι λόγοι του και τα γραφτά του του 1920 τονίζουν την ανάγκη να εφαρμοστεί στη βιομηχανία μια αυστηρή πειθαρχία, ν' αποκατασταθεί στη βιομηχανία (όπως και στο στρατό) η άπεριόριστη έξουσία των ήγετων, να αφαιρεθεί έντελώς από τους άπλοους εργάτες το δικαίωμα να έπεμβαίνουν στο έργο της διοίκησης και να δοθεί εις αντίλλαγμα στους πιο προικισμένους εργάτες ή δυνατότητα ν' ανέβουν γρήγορα στις βαθμίδες της διοικητικής ιεραρχίας.

«Έντός από το στρατό, έγραφε ο Τρότσκι, καμιά κοινωνική οργάνωση δεν πίστευε ποτέ ότι έχει το δικαίωμα ν' απαιτεί από τους πολίτες μια ύποταγή ανάλογη μ' αυτήν που απαιτεί το Κράτος της προλεταριακής δικτατορίας» (1). Κι' αυτή η ύποταγή έπρεπε να γίνει ολοκληρωτική: ο εργάτης είναι ολοκληρωτικά «υπόχρεως του κράτους, όλόπλευρα ύποταγμένος στο κράτος, γιατί είναι το δικό του κράτος» (2).

Οι συλλογισμοί αυτοί είναι όπωσδήποτε περίεργοι: αν πιστέψουμε τον μαρξισμό, το κράτος είναι ένα «όργανο» της αστικής τάξης, είναι το «δικό» της κράτος—άλλ' αυτό δεν σήμαινε ποτέ για τους άστούς ότι έπρεπε να είναι «ολόπλευρα» ύποταγμένοι στο κράτος! Αντίθετα, στην «ήρωική» της περίοδο (τη μόνη που ξαίρει και που θέλει να ξαίρει ο μαρξισμός), σύσσωμη η αστική τάξη ζητούσε να περιορίσει στο έλάχιστο τις κρατικές άρμοδιότητες. Κι' αυτό άλλωστε δεν ήταν το μαρξιστικό πρόγραμμα; να πραγματοποιήσει τη διεκδίκηση όλων των αστικών επαναστάσεων: «μια κυβέρνηση που να κοστίζει όσο γίνεται λιγότερο» (3);

Όπωσδήποτε, δυνάμει αυτής της περιέργης «ταξικής» λογικής (4) ο Τρότσκι δήλωνε ότι:

«Το νεαρό σοσιαλιστικό κράτος χρειάζεται τα συνδικάτα γιατί τα συνδικάτα αγωνίζονται όχι γ.ά τή βελτίωση της θέσης των εργατών (αυτό είναι το καθήκον όλων των κοινωνικών και κρατικών οργανισμών), αλλά για την οργάνωση της εργατικής τάξης στο παραγωγικό της έργο, για τή διαπαιδαγώγηση, τήν πειθαρχηση και τήν κατανομή των διαφόρων δμάδων που απαρτίζουν τήν εργατική τάξη (...) με μια λέξη, γιατί τα συνδικάτα ασκοϋν τήν έξουσία σε συνεργασία με το κράτος, εντάσσοντας τους εργάτες μέσα στα πλαίσια ενός ενιαίου παραγωγικού σχεδίου» (5).

1) L. Trotski: Terrorismus und Kommunismus, σελ. 132.

2) L. Trotski: Ένθ. άν. σελ. 140.

3) Βλ. πιο πάνω § 48α (σελ. 208).

4) Από τήν έποχή αυτή αρχίζει η «ταξική» φρασεολογία να παίρνει τή μορφή του παραληρήματος. Έτσι π.χ. ο Τρότσκι κατηγορεί τόν σοσιαλδημοκράτη Friedrich Adler ότι «πήγε σ' ένα μπουξουδάκινο έστιατόριο (!) γ.ά να δολοφονήσει τόν αυστριακό πρωθυπουργό» (Ένθ. άν. σελ. 150). Αυτό ήταν μια «άπόδειξη» τής σοσιαλπροδοτικής πολιτικής τής σοσιαλδημοκρατίας!

5) L. Trotski: Ένθ. άν. σελ. 152.

Αυτή η νέα αντίληψη για τὸ ρόλο τῶν συνδικάτων βρισκόταν στοὺς ἀντίποδες ὅλης τῆς σοσιαλιστικῆς παράδοσης. Ἄλλὰ μόνο ἡ ἐξτρεμιστικὴ τῆς *διατύπωση* τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὶς φαινομενικὰ μετριοπαθέστερες θέσεις τοῦ Λένιν καὶ τοῦ κόμματος, ὅπως π.χ. τὶς διατυπώνει μιά ἀπόφαση τοῦ 9ου Συνεδρίου τοῦ Κ.Κ. (1920) κατὰ τὴν ὁποία «*τὰ συνδικάτα πρέπει νὰ μετατραποῦν σιγὰ σιγὰ σὲ βοηθητικὰ ὄργανα τοῦ προλεταριακοῦ κράτους*»⁽¹⁾ Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἡ καθημερινὴ πράξη τοῦ κόμματος ποὺ νόθευε συστηματικὰ τὶς ἐκλογές στὰ συνδικάτα ἤδη ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ 9ου συνεδρίου, δὲν ἐρχόταν διόλου σὲ ἀντίφαση μὲ τὶς θεωρίες τοῦ Τρότσκι γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς πλήρους καθυπόταξης τῶν συνδικάτων στὸ κράτος.

Καθὼς τὸ 1920, ὁ Τρότσκι ἦταν ἐπίσης καὶ Λαϊκὸς Ἐπίτροπος ἐπὶ τῶν Μεταφορῶν, ὅλο τὸ συγκοινωνιακὸ σύστημα τῶν σοβιέτ ἔγινε ἀντικείμενο μιᾶς μεθοδικῆς στρατιωτικοποίησης. Βέβαια οἱ συγκοινωνίες εἶχαν τότε ἐντελῶς ἐξαρθρωθεῖ καὶ ἡ ἀνασυγκρότησή τους ἐπέβαλε τὰ πῶδραστικὰ μέτρα : πάνω ἀπὸ τὶς μισὲς ἀτμομηχανές ἦταν ἐκτὸς χρήσεως, ἐνῶ τὸ ἀντίστοιχο ποσοστὸ δὲν ἦταν παρὰ 17 % τὸ 1913. Εὐκόλα λοιπὸν καταλαβαίνει κανεὶς γιὰτὶ ὁ Λένιν ἀπαιτοῦσε μιά σιδηρᾶ πειθαρχία «*ἰδιαίτερα στοὺς σιδηροδρόμους*» : ἤδη ἀπὸ τὸ 1919, ἡ ὀργάνωση τῶν σιδηροδρόμων πλησίαζε τὸ στρατιωτικὸ πρότυπο ποὺ ἤθελε νὰ γενικεύσει ὁ Τρότσκι. Ἔτσι ὁ πρίγκηψ Ὀμπολένσκι (Ὁσσίνσκι), ἕνας ἐξέχων μπολσεβίκος οἰκονομολόγος ποὺ ἀργότερα ἐπρόκειτο νὰ συμμαχήσει μὲ τὸν Τρότσκι, τὸν κατηγοροῦσε τότε ὅτι ἐτοίμαζε ἕνα μυστικὸ σχέδιο ὀλοκληρωτικῆς στρατιωτικῆς καθοδήγησης καὶ κινητοποίησης τῶν κυριώτερων κλάδων τῆς βιομηχανίας⁽²⁾.

Ἄν ὁ Τρότσκι ἄφησε ἀναπάντητη αὐτὴ τὴν κριτικὴ, ἀντίθετα δὲν ἔκρυσσε ποτὲ τὴν προθεσή του νὰ «*λύσει*» τὸ τρομακτικὸ πρόβλημα ποὺ ἔθετε ἡ ἐξάρθρωση ὅλης τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας καταφεύγοντας στὴν πανάρχαιη πανάκεια τοῦ καταναγκασμοῦ. Ἔτσι τὸ 1920 ζήτησε καὶ πέτυχε νὰ μετατραποῦν ὀρισμένες στρατιωτικὲς μονάδες σὲ «*στρατιῆς ἐργασίας*» ποὺ ἡ στρατιωτικὴ ἡγεσία κατηύθυνε, ἀνάλογα μὲ τὶς παρουσιαζόμενες ἀνάγκες, σὲ τοῦτο ἢ σὲ κείνο τὸν τομέα τῆς βιομηχανικῆς ἢ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Μέσα στὴ γενικὴ ἀναρχία, ὁ στρατὸς πρόσφερε στὸ καθεστῶς μιά φτηνὴ καὶ πειθαρχημένη ἐργατικὴ δύναμη : αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο πλεονέκτημα ποὺ παρουσίαζε τὸ σύστημα τῶν στρατιῶν ἐργασίας. Τὸ δεῦτερο πλεονέκτημα τοῦ σχεδίου τοῦ Τρότσκι ἦταν πολὺ σοβαρότερο : στὴν πραγματικότητα, τὸ σχέδιο αὐτὸ ἔδινε στοὺς στρατιωτικὸς διοικητὲς ὀρισμένων περιφερειῶν τὸ δικαίωμα νὰ κινητοποιήσουν ὀλοκληρωτικὰ τὸν πληθυσμὸ καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν ὅπως θέλουν

1) Leonard Schapiro: The Origin of the Communist Autocracy. Γαλλ. μετ. Les Bolcheviks et l'Opposition, 1957, σελ. 217 καὶ 336.

2) L. Schapiro: ἔνθ. ἀν. 215 καὶ 335.

τῆ στρατολογημένη ἐργατικῇ δύναμει, χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψη τους οὔτε τὰ ἐργατικά συνδικάτα, οὔτε τὰ τοπικὰ σοβιετ⁽¹⁾.)

Ἔτσι τὸ καθεστῶς ποῦ εἶχε ὀνειρευτεῖ νὰ καταργήσῃ τὸ μόνιμο στρατό, ζητοῦσε τώρα νὰ μετατρέψῃ τὸν ἐργαζόμενον πληθυσμὸ σὲ μιὰ μεγάλη στρατιά!

γ) Ὁ Τρότσκι ἀπολογητὴς τῆς καταναγκαστικῆς ἐργασίας

Ἄλλ' αὐτὸ ποῦ εἶναι ἀκόμα πιὸ ἐνδιαφέρον, εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα ποῦ χρησιμοποίησε ὁ Τρότσκι γιὰ νὰ δώσει μιὰ «μαρξιστικὴ» χροιά στὶς ἀπόψεις ποῦ ὑποστήριζε σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιστράτευση τῆς ἐργασίας.

«Κανεὶς κομμουνιστῆς, λέει ὁ Τρότσκι, δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσει τὴν ἀρχὴ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐργασίας. Ὁ μὴ ἐργαζόμενος μηδὲ ἐσθιέτω. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι καθὼς ὅλοι πρέπει νὰ τρῶνε, ὅλοι πρέπει ἐπίσης καὶ νὰ ἐργάζονται»⁽²⁾! Κανεὶς βέβαια δὲν ἀμφισβητοῦσε τὴν ἀρχὴ ὅτι ὅλοι πρέπει νὰ ἐργάζονται — ἀλλὰ κανεὶς ὡς τὰ τότε δὲν εἶχε ὑποστηρίξει ὅτι ὅλοι πρέπει νὰ ἐργάζονται *ὅπως* τὸ θέλει καὶ *ἐκεῖ* ποῦ τὸ θέλει ἓνα δικτατορικὸ κράτος ποῦ εἶχε ἐπιβληθεῖ παρὰ τὴ θέληση τῆς πλειοψηφίας. Ἄλλὰ γιὰ τὸν Τρότσκι ἡ ἐπιστράτευση τῆς ἐργασίας ἦταν ἡ πανάκεια ποῦ θὰ ἔλυσε ὅλα τὰ προβλήματα: «Ἡ μόνη τόσο ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ ἄποψη, λύση τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν ἔγκειται σὲ τοῦτο: νὰ θεωρήσουμε τὸν πληθυσμὸν ὅλῳ κερῶν τοῦ τόπου σὰν τὴ δεξαμενὴ ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ ἀνιλήσουμε τὴν ἐργατικὴ δύναμιν ποῦ μᾶς χρειάζεται, καὶ νὰ κανονίσουμε μὲ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀκρίβεια τὴν καταγραφή, τὴν κινήσει καὶ τὴν χρησιμοποίησίν της». Καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτῇ, προσθέτει ὁ Τρότσκι, «μόνο ὁ στρατιωτικὸς μηχανισμὸς ἔχει τὴν πείρα τῆς κινήσει, τῆς ὀργάνωσιν καὶ τῆς μεταφορᾶς μεγάλων μαζῶν». Συνεπῶς «ἡ πραγματοποίησις τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐργασίας εἶναι ἀδιανόγητος χωρὶς τὴν χρησιμοποίησιν στρατιωτικῶν μεθόδων καὶ στὸν τομέα τῆς ἐργασίας»⁽³⁾. Μόνο «οἱ μενσεβίκου, προσθέτει ὁ Τρότσκι, ἀπορρίπτουν τὶς στρατιωτικὰς αὐτὰς μεθόδους καὶ τὶς καταγγέλλουν σὰν μορφὰς καταναγκαστικῆς ἐργασίας, ὑποστηρίζοντες ὅτι θὰ ἐπιφέρουν μιὰ πτώσιν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας καὶ μιὰ ἄσκησιν σπατάλης τῶν ἐργατικῶν δυνάμεων»⁽⁴⁾!

Γιὰ ν' ἀνασκευάσει αὐτὸ τὸ «μενσεβικικὸ» ἐπιχείρημα, ὁ Τρότσκι ἔφτασε οὔτε λίγο οὔτε πολὺ στὸ σημεῖο νὰ κάνει τὴν ἀπολογία τῆς δουλικῆς ἐργασίας:

«Τὸ ὅτι ἡ ἐλεύθερη ἐργασία εἶναι παραγωγικότερη ἀπὸ τὴν καταναγκαστικὴν, εἶναι ἀπολύτως βέβαιον προκειμένου γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς μετὰβασις ἀπὸ τὴ φεουδαρχικὴ στῆν

1) Ἔτσι, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1920, ὁ Στάλιν διορίστηκε ἀρχηγὸς τῆς «ἐργατικῆς στρατίας» ποῦ ἀνέλαβε τὸ ἔργο τῆς βιομηχανικῆς ἀνασυγκρότησις τῆς Οὐκρανίας.

2) L. Trotzki: ἔνθ. ἀν. σελ. 111.

3) L. Trotzki: ἔνθ. ἀν. σελ. 113.

4) L. Trotzki: ἔνθ. ἀν. σελ. 114.

άστική κοινωνία. 'Αλλά σήμερα μόνο ένας καουτσοκιστής μπορεί να πιστεύει ότι αυτό είναι μια αλώγια αλήθεια ισχύουσα επίσης και για την εποχή της μετάβασης από το άστικό στο σοσιαλιστικό καθεστώς (sic). "Αν είναι αλήθεια ότι η καταταραστική εργασία είναι πάντοτε και σ' όλες τις περιστάσεις μη παραγωγική, όπως θέλουν να το πιστεύουν οι μενσεβίκοι (sic), τότε όλο μας το οικοδόμημα είναι καταδικασμένο να κρημιστεί. Γιατί δεν υπάρχει άλλος δρόμος για το σοσιαλισμό εκτός απ' αυτόν που περνάει από την πλήρη κυριαρχία του κράτους πάνω σ' όλες τις οικονομικές δυνάμεις του τόπου και την συγκεντρωτική κατανομή των εργατικών δυνάμεων σύμφωνα μ' ένα κρατικό συνολικό σχέδιο. Γι' αυτό το εργατικό κράτος θεωρεί έαυτο εξουσιοδοτημένο να στέλνει τον κάθε εργαζόμενο εκεί όπου η εργασία του είναι αναγκαία»⁽¹⁾.

Αυτό σήμαινε ότι το κράτος μπορούσε να άποσπάσει τον κάθε εργάτη από το σπίτι του, την οικογένειά του, τον τόπο του και να τον στείλει να δουλέψει εκεί όπου θα μπορούσε ν' άποδειχτεί χρήσιμος για την έκτέλεση ενός σχεδίου για τον καταρτισμό του όποιου ή γνώμη του έθεωρείτο περιτιτή. Αύτη ή φοβερή όπισθοδρόμηση ήταν ό «σοσιαλισμός»! Και σύμφωνα με τη νοοτροπία αύτη, ή δουλοπαροικία ήταν κι' αύτη ένα «προοδευτικό» φαινόμενο: «'Ακόμα και ή δουλοπαροικία ήταν κάτω από όρισμένες συνθήκες μια πρόοδος και έφερε μια αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας»⁽²⁾!

Τέτοια ήταν ή νέα γλώσσα που μιλούσε ό μπολσεβικισμός στην έξουσία: ή (έντελώς άμφισβητήσιμη άλλωστε) αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας γινόταν το μέτρο όλων των αξιών, ό σκοπός που άγίαζε όλα τα μέσα και που μεταμόρφωνε άναδρομικά τη δουλοπαροικία σε «προοδευτικό» φαινόμενο! 'Η στρατιωτική έπίταξη της εργατικής δύναμης, δηλαδή ή νεκρανάσταση του παμπάλαιου συστήματος της άγγαραίας, γινόταν έτσι ένα «σοσιαλιστικό» μέτρο και δικαιολογείτο από το γεγονός ότι ό άνθρωπος δεν έχει καμιά έφεση προς την εργασία, ότι χρειάζεται το μαστίγιο για να δουλέψει, ότι από τη φύση του είναι «ένα όρθιο τεμπελόσκυλο»⁽³⁾!

Δέν είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς τί αντίδράσεις δημιουργήσε ή κυνική αύτη γλώσσα. 'Η αλήθεια είναι ότι ό Τρότσκι δεν έκανε άλλο παρά να μιλάει άνοιχτά γι' αύτο που το κόμμα του και το κράτος κάναν καθημερινά στην πράξη. 'Αλλ' άπότομος καθώς ήταν στους τρόπους του και καθώς δεν άνεχόταν καμιά αντίρρηση, ό Τρότσκι δημιούργουσε ήδη γύρω του μια άτμόσφαιρα άντιπάθειας που ό Στάλιν δεν

1) L. Trotzki: ένθ. άν. σελ. 117—8.

2) L. Trotzki: ένθ. άν. σελ. 119. 'Αξίζει να σημειωθεί ότι ό Τρότσκι δεν είναι ό πρώτος μαρξιστής που έκανε την άπολογία της δουλικής εργασίας. Πρίν απ' αύτόν, ό Engels και ό Πλεχάνωφ έχουν ύποστηρίξει άνάλογα τραγελαφικά έπιχειρήματα. 'Ο δέ Kautsky στην πολεμική του κατά του Τρότσκι μάς προσφέρει μια άνάλογη «ιστορική» δικαίωση της δουλείας: «'Η δουλεία και ή δουλοπαροικία, λέει ό Kautsky άπαντώντας στον Τρότσκι, ήταν προοδευτικά φαινόμενα στο μέτρο που έκαναν δυνατή την εμφάνιση μιας τάξης που άφοιόθηκε άποκλειστικά στην καλλιέργεια της επιστήμης»! Von der Demokratie zur Staatssklaverei 1921, σελ. 96.

3) L. Trotzki: "Ένθ. άν. σελ. 109.

ἄργησε νά τήν ἐκμεταλλευτεῖ δταν ζήτησε νά βγάλει ἀπό τή μέση τὸ φυσικό καί πιθανότερο διάδοχο τοῦ Λένιν.

Ἄλλ' ἄς μὴν προτρέχουμε : τὸ 1920—1 κανεὶς δὲν φανταζόταν διὰ αὐτὸς ποῦ θάβγαινε κερδισμένος ἀπὸ τὴν ἐσωκομματικὴν διαμάχην θά ἦταν ὁ Στάλιν. Ἄντιθετα, ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους λόγους τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Στάλιν ἦταν διὰ ὅλοι τοὺς θεωροῦσαν σὰν μιὰ ἀμελητέα ποσότητα πιστεύοντας διὰ ἡ μάχην γιὰ τὴν διαδοχὴ τοῦ Λένιν θά γινόταν κυρίως ἀνάμεσα στὸν Ζηνόβιεφ καὶ τὸν Τρότσκι. Καὶ καθὼς ὁ Τρότσκι ἦταν μιὰ προσωπικότητα πολὺ ἰσχυρότερη ἀπὸ τοὺς ἀντιζήλους του, καὶ καθὼς ἐπὶ πλέον εἶχε προσχωρήσει πολὺ ἄργά στὸ μπολσεβικικὸ κόμμα καὶ δὲν εἶχε κατορθώσει ν' ἀποσπάσει τὴν εὐνοίαν τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ κόμματος, ὅλοι σχεδὸν οἱ «παλαιοὶ μπολσεβίκοι» βρίσκονταν ἐναντίον του.

Οἱ ἀπολυταρχικὲς ἀπόψεις ποῦ ὑποστήριζε γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ὑποταγὴν τῶν συνδικάτων στὸ κράτος ἐδῶσαν τὴν ἀφορμὴν στοὺς ἀντιπάλους του νὰ ξεσηκώσουν τὴν βᾶσιν τοῦ κόμματος καὶ τὴν ἐργατικὴν μάζην ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κόκκινου Στρατοῦ ποῦ τὸν ἐβλεπαν ἤδη ἀπὸ τότε σὰν τὸν μόνον ποῦ μποροῦσε νὰ παίξει τὸ ρόλον ἑνὸς Βοναπάρτη τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης.

Ἡ σιδηρὰ πειθαρχία ποῦ ἐπέβαλε στὴν μεταφορὰν τὸν καιρὸν ποῦ τὴν διοικοῦσε, ὁ αὐταρχικὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον παραμέρισε τὴν συνδικαλιστικὴν ὀργανώσιν, εἶχαν ἤδη δημιουργήσει ἕνα σωρὸν δυσαρέσκειας καὶ αὐτὸς πῆγε νὰ ἐκμεταλλευθεῖ ὁ Ζηνόβιεφ καταγγέλλοντας ἀνοικτὰ ἀπὸ τὴν στήλην τῆς Πράβδας τῆς Πετρούπολης τὴν «*ἀστυνομικὴν μεθόδον*» ποῦ χρησιμοποίησε ὁ Λαϊκὸς Ἐπίτροπος ἐπὶ τῶν Μεταφορῶν γιὰ νὰ ἐπιβάλλει ἕνα καθεστῶς «*τυραννίας*» στοὺς ἐργάτας ποῦ βρίσκονταν ὑπὸ τὴν διαταγὴν του (1).

Στὴν πραγματικότητά, ὅλη αὐτὴ ἡ πολεμικὴ ἦταν μιὰ καθαρὴ «*ὕποκρисиς*», ὅπως πολὺ σωστὰ ἀπάντησε ὁ Τρότσκι : ἡ *πολιτικὴ* τοῦ Τρότσκι ἦταν ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἰδεῶν τοῦ Λένιν ὅπως καὶ ὁλόκληρη τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἄλλωστε δὲν ἄργησε ν' ἀποκηρύξει πανηγυρικὰ τὴν συκοφαντικὴν ἐκστρατεία τῶν «*ζηνοβιεφιστῶν*» κατὰ τῶν δικτατορικῶν μεθόδων ποῦ ἐπικρατοῦσαν στὸ Ἐπιτροπάτον τῶν Μεταφορῶν (2). Αὐτὴ ἡ ἀποκήρυξις ἐγένετο στίς 12 Ἰανουαρίου 1921 : ἀλλ' ἀπὸ τὸ Μάρτιον τοῦ 1920 ὡς τὸ Μάρτιον τοῦ 1921, ὁλόκληρον τὸ κόμμα φαινόταν σὰ νὰ διαλύεται μέσα σὲ μιὰ ἀτέρμονα, σχολαστικὴ καὶ σχεδὸν ἀκατανόητη συζήτησις γιὰ τὸ ρόλον τῶν συνδικάτων μὲς εἰς τὴν φανταστικὴν σοσιαλιστικὴν κοινωνίαν.

58. Ἡ συζήτησις γιὰ τὸ ρόλον τῶν συνδικάτων

Ἡ συζήτησις αὐτή, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ ἔσπασε δημοσίαν ἡ μονο-

1) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν L. Shapiro : ἔνθ. ἀν. σελ. 215—6.

2) L. Shapiro : ἔνθ. ἀν. σελ. 217 καὶ 336.

λιθική ένότητα τοῦ κόμματος, ἀποκορυφώθηκε στήν Πανρωσική Σύσκεψη τῶν συνδικάτων (2-11-1920). Ἐκεῖ ὁ Τρότσκι δήλωσε ἀνοιχτά καί ξεκάθαρα ὅτι τὸ καθεστῶς ἔπρεπε ν' ἀναδιοργανώσει τὰ συνδικάτα ἀντικαθιστώντας τὸ σύστημα τῶν ἐκλογῶν ἀπὸ τὰ κάτω μὲ τὸ σύστημα τῶν διορισμῶν ἀπὸ τὰ πάνω. Αὐτὴ ἡ ἀπροκάλυπτη ἐπίθεση κατὰ τῆς αὐτονομίας τῶν συνδικάτων ἔφερε αὐτομάτως ὄλους τοὺς κομμουνιστὲς τῶν συνδικάτων (Τόμσκι, Ρουτζουτάκ, κ.ἄ.) μὲ τὸ μέρος τῶν ἀντιπάλων τοῦ Τρότσκι, κι' ὁ ἴδιος ὁ Λένιν ἔσπευσε νὰ ταχθεῖ μὲ τὸ μέρος τῶν συνδικαλιστῶν.

Ὅπως εἶδαμε, οἱ διαφορὲς τοῦ Τρότσκι καὶ τοῦ Λένιν ἦταν ἀπὸ τὴ *θεωρητικὴ* ἄποψη μηδαμινές: ὅπως τόνιζε ὁ Στάλιν, στὸ μοναδικὸ ἄρθρο ποὺ ἀφιέρωσε στὸ «συνδικαλιστικὸ ζήτημα», «*δὲν ὑπῆρχαν διαφορῶν ὡς πρὸς τὶς ἀρχές*»⁽¹⁾, ἀλλὰ μόνο ὡς πρὸς τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τους. Μὲ ἄλλους λόγους, τόσο ὁ Λένιν ὅσο καὶ ὁ Τρότσκι δὲν σκέφτηκαν οὔτε μιὰ στιγμή ν' ἀφήσουν τὰ συνδικάτα νὰ διοικήσουν τὴ βιομηχανία ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ κόμμα ἢ νὰ χαλαρώσουν τὸν ἔλεγχο τοῦ κόμματος πάνω στὰ συνδικάτα. Κι' οἱ δύο τόνιζαν τὴν ἀνάγκη μιᾶς «σιδηρᾶς πειθαρχίας» καὶ τῆς σὲ μεγάλη κλίμακα χρησιμοποίησης τῶν καταναγκαστικῶν μεθόδων, ἀλλ' ἐνῶ οἱ θέσεις τοῦ Λένιν ἦταν θεληματικὰ ἴσως ἀσαφεῖς, οἱ ἀπόψεις τοῦ Τρότσκι εἶχαν τὸ προτέρημα ἢ τὸ ἐλάχιστον ὅτι ἐκφράζαν μὲ μιὰ ὠμὴ κυνικὴ εἰλικρίνεια καὶ μὲ τὸ *minimum* τῆς παραδεδομένης προπαγανδιστικῆς φρασεολογίας αὐτὸ ποὺ γινόταν καὶ ποὺ κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Λένιν ἔπρεπε νὰ γίνεταί στήν πραγματικότητα, ἐμπειρικὰ καὶ χωρὶς καμιά τυμπανοκρουσία.

Οἱ θέσεις τοῦ Λένιν ὑπόσχονταν μιὰ σχετικὴ ἡμι-ἐλευθερία στὰ συνδικάτα, ἐνῶ οἱ θέσεις τοῦ Τρότσκι μιλοῦν τὴν ὠμὴ γλῶσσα τῆς δικτατορίας. Γιὰ τὸν Τρότσκι ἡ «*παράλληλη συνύπαρξις τῶν οικονομικῶν ὀργανισμῶν καὶ τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνεκτὴ παρὰ μόνο ὡς μεταβατικὸ φαινόμενο*»⁽²⁾. Διατυπωμένη ἀπὸ τὸν Λένιν, ἡ ἀνιλήψη παίρνει ἕνα ἐντελῶς διάφορο χρῶμα: «*Μιὰ γρήγορη συγχώνευσις τῶν συνδικάτων καὶ τοῦ κράτους θὰ ἦταν ἕνα μεγάλο πολιτικὸ λάθος*». Ἐτοῖ ἐνῶ ὁ Τρότσκι ζητοῦσε τὸν «*συγκρασμὸ τῶν οικονομικῶν ὀργανισμῶν καὶ τῶν συνδικάτων σ' ἕνα λιγότερο ἢ περισσότερο ἄμεσο μέλλον*» ὁ Λένιν ἀντετάσσετο σὲ κάθε ἀπόπειρα «*τεχνητῆς ἐπιτάχυνσης τοῦ ρυθμοῦ τῆς συγχώνευσης τῶν συνδικάτων καὶ τοῦ κράτους*». Γιὰ τὸν Τρότσκι, ἡ στρατιωτικοποίηση καὶ ὁ καταναγκασμὸς εἶναι κανονικὰ μέσα διακυβέρνησης ὅταν τὸ κράτος εἶναι «*προλεταριακόν*», ἐνῶ ὁ Λένιν δὲν χάνει ποτέ τὴν εὐκαιρία νὰ ὑπενθυμίσει ὅτι «*τὸ κράτος μας δὲν εἶναι ἐργατικόν, ἀλλὰ ἐργατικὸν καὶ ἀγροτικόν*» βαρυνμένο ἀπὸ «*πάμπολλες γραφειοκρατικὲς παραμορφώσεις*»: τὰ συνδικάτα θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ προσπί-

1) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Boris Souvarine: *Staline* σελ. 254.

2) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν L. Shapiro: ἔνθ. ἄν. 231.

ζουν τὰ ἐργατικά συμφέροντα ἀπέναντι σ' ἓνα τέτοιο κράτος, γιατί «*αὐτὸ εἶναι ἡ θλιβερὴ πραγματικότητα*» (1). Κι' ἐνῶ ὁ Τρότσκι ζητάει ἀνοιχτά ἀπὸ τὸ κόμμα νὰ διορίζει τοὺς ὑπευθύνους τῶν συνδικάτων, ὁ Λένιν τονίζει τὴν ἀνάγκη «*νὰ τονωθεί καὶ νὰ ἐξαπλωθεῖ μέσα στὰ συνδικάτα ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκλογῆς τῶν ὑπευθύνων καὶ νὰ περιορισθεῖ τὸ σύστημα τῶν διορισμῶν*» (2). Βέβαια, προσθέτει ὁ Λένιν, «*εἶναι αὐτονόητο διὲν ἡ ἐπιλογὴ τοῦ διευθυντικοῦ προσωπικοῦ τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος πρέπει νὰ γίνεται ὑπὸ τὸ γενικὸ ἔλεγχο τοῦ κόμματος*». Ποῦ ἦταν λοιπὸν ἡ οὐσιαστικὴ διαφωνία;

Ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ ἄποψη, οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στὸν Τρότσκι καὶ τὸν Λένιν ἦταν ἀπλῶς καὶ μόνο διαφορὲς στὸ βαθμὸ τῆς σαφήνειας ἢ τῆς ἀσάφειας: ἀπὸ τὴν *πρακτικὴ* ἄποψη, οἱ ἀσάφειες τοῦ Λένιν εἶχαν τὸ προτέρημα ὅτι ἔδειχναν τὸ τάκτ καὶ τὸν ἐμπειρισμὸ μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπιζε ὁ Λένιν τὰ διάφορα ζητήματα. Ἐκεῖ ὅπου ὁ Τρότσκι ζητοῦσε ὠμὰ καὶ ἀπροκάλυπτα τὸ διορισμὸ τῶν συνδικαλιστικῶν στελεχῶν ἀπὸ τὸ κόμμα, ὁ Λένιν μιλοῦσε γιὰ τὴν ἐκλογὴ τους «*ὑπὸ τὸ γενικὸ ἔλεγχο τοῦ κόμματος*». Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μειοψηφικὴ ὁμάδα τῆς «*Ἐργατικῆς Ἀντιπολίτευσης*» γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσουμε στὴν ἐπομένη παράγραφο, ὁ μόνος μέσα στὴν πλειοψηφία τῶν μπολσεβίκων ποὺ φαινόταν νὰ θυμᾶται ἀκόμα τὸ Ἄλφαβητα τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἦταν ὁ Μπουχάριν ὅταν τόνιζε τὴν ἀνάγκη νὰ τοποθετοῦνται στὰ ὑπεύθυνα πόστα τῶν συνδικάτων στελέχη «*ποῦ ὄχι μόνον νὰ ἐμπνεοῦν ἐμπιστοσύνη ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἄποψη, ἀλλὰ καὶ ποῦ νὰ ἔχουν ἀποδείξει ὅτι εἶναι καλοὶ ἐπαγγελματίες, ὅτι ἔχουν διοικητικὴ πείρα, ὀργανωτικὸ ταλέντο καὶ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὕλικὴ καὶ πνευματικὴ προκοπὴ τῶν μαζῶν*» (3).

Πρὶν ἀπὸ τὸ 1917, αὐτὰ δὲν ἦταν παρὰ κοινοτοπίες: τὸ 1920, εἶχαν ἤδη μετατραπεῖ σὲ αἰρετικὲς καινοτομίες. Μποροῦμε νὰ πάρουμε μιὰ ἰδέα τῆς ἐκπληκτικῆς μεταμόρφωσης ποὺ ἔπαθε ὁ μπολσεβίκισμός μόλις ἀνέβηκε στὴν ἐξουσία, ἂν ἀναλογιστοῦμε ὅτι ὁ Λένιν ἔσπευσε ἀμέσως ν' ἀπρρρίψει τὴν πρόταση τοῦ Μπουχάριν καὶ νὰ τὴν καταγγεῖλει σὰν «*κουρελόχαρτο*»: ἡ *ὑποταγὴ στὸ κόμμα* ἔπρεπε νὰ εἶναι τὸ μόνον κριτήριον τῆς ἐπιλογῆς τῶν στελεχῶν, ὄχι μόνον στὰ συνδικάτα ἀλλὰ καὶ σ' ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινῆς δραστηριότητος.

Δύσκολα λοιπὸν μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανεὶς ποιά ἦταν ἡ οὐσιώδης διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Λένιν καὶ τὸν Τρότσκι. Κι' ὅμως, ἡ «*βυζαντινὴ*» (ὅπως λένε) πολεμικὴ τῶν δύο πρωτεργατῶν τῆς ὀκτωβριανῆς ἐπανάστασης πῆρε τέτοιες ρευστάσεις πού, ὄχι μόνον αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ ἐνότητα τοῦ κόμματος πῆγε νὰ σπάσει, ἀλλὰ καὶ τὸ κόμμα ἀναγκάστηκε νὰ φανερώσει δημοσίᾳ τίς διαμάχες ποὺ τὸ διασποῦσαν.

Ἡ δημοσία συζήτηση ἄρχισε στὴ Μόσχα στίς 30 Δεκεμβρίου 1920:

1) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Β. Souvarine: ἔνθ. ἀν. σελ. 253.

2) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν L. Shapiro: ἔνθ. ἀν. σελ. 232.

3) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν L. Shapiro: ἔνθ. ἀν. σελ. 233.

όκτώ «πλατφόρμες» έγιναν αντικείμενο μιᾶς ἀπὸ τὶς δημοκρατικότερες συζητήσεις πού έγιναν ποτὲ στὴ Ρωσία μετὰ τὸ 1917. Ὁ Τρότσκι ἦταν ὁ ἐξτρεμιστὴς —μόνο πού *ἤδη ἀπὸ τότε* κανεὶς δὲν ἤξαιρε ἀκριβῶς ἂν οἱ θέσεις του ἦταν «ἄκρα ἀριστερὲς» ἢ «ἄκρα δεξιές». Οἱ θέσεις τοῦ Λένιν καὶ τοῦ Ζηνόβιεφ (ἢ «πλατφόρμα τῶν Δέκα») δὶναν μιὰ ἀπλῶς ἠπιότερη μορφή στὶς θέσεις τοῦ Τρότσκι. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1921, ἔξι ἄλλες «πλατφόρμες» παρουσιάστηκαν: οἱ θέσεις τοῦ Μπουχάριν, τῆς Ἐργατικῆς Ἀντιπολίτευσης, τῶν ὁπαδῶν τοῦ Δημοκρατικοῦ Συγκεντρωτισμοῦ⁽¹⁾ καὶ τῶν μικρῶν ὁμάδων πού εἶχαν σχηματιστεῖ γύρω ἀπὸ τὸν Νογκίν, τὸν Ριζάνωφ καὶ τὸν Ἰγκνάτωφ. Σ' ὅλες αὐτὲς τὶς «πλατφόρμες» γινόταν διαρκῶς λόγος γιὰ τὸ βαθμὸ τῆς συνδικαλιστικῆς αὐτονομίας, τὴ διαχείριση τῆς βιομηχανίας ἀπὸ τὸ κράτος ἢ ἀπὸ τὰ συνδικάτα, ἀλλὰ *ὅλοι οἱ συζητητὲς ἀποσιωποῦσαν τὸ γεγονός ὅτι ἡ κομμουνιστικὴ διεύθυνση τῶν συνδικάτων εἶχε πάψει ἀπὸ καιρὸ νὰ εἶναι ἀντιπροσωπευτικὴ, ὅτι οἱ κομμουνιστὲς ἐργάτες ἀντιπροσώπευαν τὸ 1/14 τοῦ συνόλου τῶν συνδικαλισμένων ἐργαζῶν.*

Ὅπως δὴ ποτε, ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς «θέσεις», δὲν ἔμειναν παρὰ τρεῖς στὸ 10ο συνέδριο τοῦ Κ.Κ. πού ἔγινε τὸ Μάρτιο τοῦ 1921: ἡ «πλατφόρμα τῶν Δέκα», ἢ ὁποία καὶ συγκέντρωσε τὴν πλειοψηφία (336 ψῆφοι), οἱ θέσεις τοῦ Τρότσκι (50 ψῆφοι) καὶ οἱ θέσεις τῆς Ἐργατικῆς Ἀντιπολίτευσης, πού ὁμόφωνα ὁ Λένιν καὶ ὁ Τρότσκι καταδίκασαν σὰν μιὰ ἀπαράδεκτη «ἀναρχο-συνδικαλιστικὴ παρέκκλιση», καὶ πού δὲν βρῆκε παρὰ μόνο 18 ὑποστηρικτές.

Ὅταν δοῦμε ὑπο ποιῆς συνθήκες τελείωσε αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ 10ο συνέδριο τοῦ Κ.Κ. (μετὰ τὸ ὁποῖο ἀρχίζει ἡ *πραγματικὴ* ἱστορία τοῦ μονολιθικοῦ καθεστώτος), θὰ καταλάβουμε τὸ πόσο δίκαιο εἶχε ὁ Τρότσκι ὅταν κατήγγελε τὴ διπλοπροσωπία τῶν ἀντιπάλων του, δηλαδὴ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Λένιν καὶ τοῦ Ζηνόβιεφ. Ἐχομε νὰ κάνουμε, ἔλεγε ὁ Τρότσκι, μετὰ ἀνθρώπους πού «κηρύσσουν τὴ δημοκρατία στοὺς ἐργάτες, ἀλλὰ πού μόνις ἐμφανιστοῦν οἱ παραμικρότερες περιπλοκές, μᾶς παίρνουν στὸ τηλέφωνο καὶ μᾶς ζητᾶν νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸ ρόπαλο, γιὰ αὐτὸ, λένε, εἶναι ἡ εἰδικότητά μας»⁽²⁾.

Τί ἐννοοῦσε ὁ Τρότσκι μ' αὐτὲς τὶς «περιπλοκές»; Ἐννοοῦσε τὸ ἀπεργιακὸ κῶμα πού ξέσπασε στὰ ἐργοστάσια τῆς Πετρούπολης τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1921 καὶ πού ὑπῆρξε ὁ ἄμεσος προάγγελος τῆς ἀνταρσίας τῶν ναυτῶν τῆς Κροστάνδης.

Καλὸ εἶναι νὰ ὑπενθυμίσουμε αὐτὰ τὰ γεγονότα πρῶτα γιὰτὶ θὰ μᾶς δείξουν ποιά ἦταν ἡ πραγματικὴ θέση τοῦ προλεταριάτου μέσα στὸ καθεστῶς τῆς «δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου», καὶ ὕστερα γιὰτὶ θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ καταλάβουμε πόσο δίκαιο εἶχαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ «Δη-

1) Βλ. τὸ Β' Μέρος αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου.

2) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν L. Shapiro: ἔνθ. ἀν. σελ. 216 καὶ 336.

μοκρατικοῦ Συγκεντρωτισμοῦ» δταν ὑποστήριζαν ὅτι ὄλη ἡ διαμάχη Λένιν καὶ Τρότσκι σχετικὰ μὲ τὰ συνδικάτα δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀπλή προστριβὴ ἀνάμεσα σὲ «*δύο τάσεις ποὺ ἐμφανίστηκαν μέσα στὴν ἴδια ὁμάδα τῶν ἐκμιλιταριστῶν τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας*» (1).

(Συνεχίζεται)

1) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν L. Shapiro : ἔνθ. ἀν. σελ. 237. Βλ. καὶ B. Souvarine : ἔνθ. ἀν. σελ. 254.

ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΚΟΣΤΟΣ STANDARD COST

Ὁ προγραμματισμὸς τῆς παραγωγῆς

Ἡ λογιστικὴ τοῦ προτύπου κόστους

Ὁ ἔλεγχος τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐκμεταλλεύσεως

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Οἰκονομικῆς καὶ Λογιστικῆς τῶν Βιομηχανικῶν Ἐκμεταλλεύσεων τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς

ΣΕΛΙΔΕΣ 420 — ΔΡΧ. 250

Ἀπαραίτητον βιβλίον διὰ πάντα ἀσχολούμενον μὲ τὴν διοίκησιν, ὀργάνωσιν καὶ λογιστικὴν τῶν ἐπιχειρήσεων